

1 bibban

Agneta i Hangö – en sann läsinspiratör blir pensionär

SID 13

Tema: Seniorer på bibban

Sanasto värnar om upphovsrätten

SID 10

Innehåll 3/2025

TEMA: SENIORER PÅ BIBBAN

17-25

SENIORER LÖSER MORDMYSTERIUM I KRONOBY 18

LÄSUPPLEVELSER I KORSHOLM 22 SPRÅKCAFÉ I DICKURSBY 20

KIMITOÖNS SPELKLUBB 25 HÖGLÄSNING I VÖRÅ 24

VAD ÄR HÖGSKOLENÄTVERKET? 12 SHARED READING 28

Uttalande från de nordiska biblioteksför- eningarna 2025.....	4
Bibban med på bokmässan.....	5
Ordförande Anneli på visit till Italien.....	6
Bibliotekets Kopiraittila	8
Läsfest i Seinäjoki	9
Upphovsrätten är författarens livlina	10
Expertnätverket för högskolebibliotek....	12
Biblioteksmagikern blir pensionär.....	13
Kolumn, Lena Sundström.....	17
Seniorer löser mordmysterium.....	18
Motiverade seniorer på svenskt språkcafé	20
Läsupplevelser för livet i Korsholm.....	22
Bokstunder för seniorer	24
Många bäckar små blir en stor å	25
Bokrecension.....	26
Kara Orford om kraften i Shared Reading.....	28
Kolumn, Louise Agnesdotter	31
Save the Date!	32

SANASTO OM UPPHOVSRÄTTEN 10

ANNELI I ITALIEN 6

Förord

Seniorarbete i biblioteket

NÄR VI NU NÄRMAR OSS slutet av året vill jag dela några reflektioner om bibliotekens roll och utveckling, både här hemma och internationellt. Biblioteken har under de senaste åren fått en allt starkare betydelse som arenor för demokrati, digital kompetens, social delaktighet och hållbarhet, och den utvecklingen fortsätter att fördjupas.

Globalt pågår diskussioner om medie- och informationskunnighet, digital etik och bibliotekens ansvar i en tid präglad av desinformation och snabb teknologisk förändring. Inom IFLA har riktlinjerna för arbetet med kritiskt tänkande och digital trygghet nyligen uppdaterats, och både EBLIDA och nätverket ELAN lyfter fram bibliotekens samhällspåverkan genom initiativ kring e-lån, upphovsrätt och hållbar utveckling. Det är tydligt att biblioteken ses som en aktiv kraft i samhällets förändring.

I Norden märks samma engagemang, och här i Finland arbetar biblioteken aktivt för att stärka delaktigheten i ett föränderligt samhälle. Särskild tonvikt läggs på digitalt stöd och kompetensutveckling, på att främja läs- och mediekunnighet samt på att bygga inkluderande och flerspråkiga biblioteksmiljöer. Jämlikhet, tillgänglighet och hållbarhet är viktiga ledstjärnor i allt arbete, liksom viljan

att skapa mötesplatser där människor kan lära, dela erfarenheter och känna gemenskap. Genom fortbildning, nätverk och internationella samarbeten utvecklar vi tillsammans den kompetens som behövs för framtiden.

I detta nummer uppmärksammar vi särskilt bibliotekens arbete med seniorer. En åldrande befolkning innebär både utmaningar och möjligheter. Biblioteket kan vara en plats där äldre hittar digitalt stöd, läsglädje, gemenskap och meningsfulla aktiviteter. Det är ett område där yrkesmässig kom-

petens och mänsklig omtanke möts och där bibliotekens samhällsvärde blir tydligt i vardagen.

Jag vill rikta ett varmt tack till er alla för ert engagemang och det värdefulla arbete ni gör i biblioteken. Världen förändras snabbt, men våra kärnvärden består: öppenhet, glädje för läsning och kultur samt gemenskap. Låt oss bära dem med oss in i det nya året med ny energi och nyfikenhet.

Jag önskar er en fridfull jul och ett gott nytt år, fyllt av inspiration, värme och nya möten.

Med julhälsningar,
Anneli Haapaharju
FSBF:s ordförande

Bibban

är Finlands svenska biblioteksförnings medlemstidning, som utkommer tre gånger om året. En webbversion av tidningen publiceras på www.fsbfi.fi där också tidigare nummer finns att läsa. Kontaktuppgifter till styrelsemedlemmarna finns på sidan 32.

ISSN (tryckta upplagan): 1459-5044
ISSN (webbversionen): 1459-5052

UTGIVARE

Finlands svenska biblioteksförning r.f.

Ansvarig utgivare

Anneli Haapaharju (ordf.)
fsbf@fsbf.fi

Chefredaktör

Monica Sandström
bibban@fsbf.fi

REDAKTIONSRÅD

Monica Sandström, Janne Nyström, Michelle Mattfolk, Mia Karvonen, Emma Ekstrand, Charlotta Panzera, Margareta Danielsson (utanför styrelsen), Anna-Maria Malm (utanför styrelsen)

Layout Heidi Jylhä, Solid Media
Tryckeri Forsberg, Jakobstad

ANNONSER

Vill du annonsera i Bibban?
Hör i så fall av dig till fsbf@fsbf.fi.

Annonsspriser:

Helsida (bakpärm) 350 €

Helsida (inlaga) 300 €

Halvsida 200 €, fjärdedelssida 150 €

MATERIAL

Material som ska publiceras i tidningen levereras enklast per e-post till fsbf@fsbf.fi. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera text och bilder före publikation och ansvarar ej för returnering av inskickat material.

Medlemsavgift

Medlemsavgift 25 €

Prenumerationsavgift

Inom Finland 35 €

Utomlands 45 €

Adressändringar och medlemsärenden

Adressändringar och andra medlemsärenden kan meddelas per e-post till fsbf@fsbf.fi.

Webbplats www.fsbfi.fi

På pärmen: Agneta Möller-Salmela i Hangö stadsbibliotek.
Foto: Monica Sandström

Vi vill påminna våra institutionsmedlemmar om att medlemsavgiften från 2026 höjs till 80 euro, detta efter ett beslut på årsmötet 16.5 2026

Biblioteken som kritisk infrastruktur för demokratin

DE NORDISKA biblioteksföreningar-
na brukar tillsammans göra uttalanden
inom olika biblioteks- och samhälls-
frågor för att på så vis få en starkare
röst. Finlands svenska biblioteksfören-
ing är delaktig i det nordiska biblio-

tekssamarbetet. Den här hösten har
föreningarna enats om att lyfta bib-
lioteken som kritisk infrastruktur för
demokratin. Uttalandet har skickats
till Nordiska rådet, EU-kommissionen,
ländernas Europaparlamentsledamö-

ter och relevanta ministerier samt
OMC-gruppen. Dessutom kommer
uttalandet att lyftas inom både IFLA
och EBLIDA.

Uttalande från de nordiska biblioteksföreningarna 2025

DEMOKRATIN STÅR
INFÖR djupa utmaningar.
Ökad polarisering, des-
information och minskat
förtroende för institutioner – i kom-
bination med den omvälvande kraften
hos artificiell intelligens (AI) – sätter
moderna samhällen under press.

Som en av våra länders mest popu-
lära, öppna och kostnadsfria kulturin-
stitutioner är biblioteken vardagens
växthus och verkstäder för demokra-
tin. De är viktiga platser där människor
kan söka, skapa och dela kunskap och
färdigheter, och därigenom överbygga
sociala, politiska och kulturella klyftor.
Detta ligger helt i linje med principer-
na i Europarådets/EBLIDA:s riktlinjer
för bibliotekslagstiftning och policy i
Europa (2022) samt IFLA-UNESCO:s
folkbiblioteksmanifest (2022), som
betonar bibliotekens roll i att främja
informerat och aktivt medborgarskap.

Vi, de nordiska biblioteksfören-
ingarna, anser att biblioteken måste
erkännas och stärkas som kritisk infra-
struktur för demokratin.

Detta innebär:

- **Centra för fri och jämlik till-
gång till information, kunskap,
kultur och teknik** – oberoende av
politisk, kommersiell eller teknologisk
kontroll.

- **Platser för reflekterande och
respektfull dialog** – där människor
möts kring kunskap, konst och kultur,
och där eftertanke, respekt för mino-

riteter och förmågan att konstruktivt
hantera meningsskiljaktigheter kan
blomstra. Biblioteken säkerställer ytt-
randefrihet och bidrar därmed till att
upprätthålla en fungerande demokrati.

- **Avgörande nav för både digi-
tal- och informationskompetens
samt livslångt lärande** – biblioteken
är skydd mot desinformation och en
grund för aktivt medborgarskap och
erbjuder en trygg plats för människor
att utveckla nya färdigheter. De hjälper
individer att bygga digital kompetens
och förstå AI i praktiken, så att ingen
lämnas utanför i ett alltmer digitalt
samhälle och en framväxande AI-eko-
nomi. Detta arbete stöder direkt FN:s
Agenda 2030, särskilt mål 4 (God
utbildning för alla) och mål 16 (Bygga
fredliga och inkluderande samhällen).

- **Lokalt förankrade samhällsin-
stitutioner med global räckvidd**
– biblioteken knyter samman lokala
gemenskaper med varandra och med
omvärlden och bidrar till FN:s vision
om inkluderande kunskapssamhällen.

- **Väktare av akademisk frihet
och öppen tillgång** – universitets-,
forsknings- och liknande bibliotek
skyddar den akademiska friheten ge-
nom att säkerställa tillgång till tillför-
litlig kunskap. De stödjer transparent
och öppen vetenskap och underlättar
etisk och rättvis spridning av forsk-
ning. Deras uppdrag ligger i linje med
EU:s initiativ för öppen vetenskap, in-
klusive Horizon Europas krav på öppen
tillgång till granskade publikationer

och Amsterdam Call for Action om full
öppen tillgång till offentligt finansie-
rad forskning.

I den nordiska traditionen har biblio-
teken alltid varit en grund för folkbild-
ning och deltagande – från att göra
bokbestånd tillgängliga för allmän-
heten till att säkerställa tillgång till
öppet internet. Idag är uppgiften akut:
om demokratin ska bestå, behöver den
öppna, pålitliga institutioner som var-
je medborgare kan lita på – inte bara
som en tjänst, utan som en oundgänglig
del av demokratins motståndskraft.

Vi uppmanar därför till:

1. Politiskt erkännande av biblio-
teken som en del av demokratins
kärninfrastruktur, i paritet med skolor,
domstolar och fria medier.
2. Investeringar i bibliotek som fria,
säkra och neutrala platser för kunskap,
debatt och lärande – både fysiskt och
digitalt.
3. Stärkt nordiskt samarbete för
att positionera biblioteken som en
motkraft mot hot mot demokratin och
som aktiva partners i utvecklingen av
framtidens demokratiska kultur och
etisk användning av AI, i linje med
IFLA:s och EBLIDA:s arbete samt FN:s
Agenda 2030.
4. Skydd och förstärkning av akade-
miska bibliotek som garantier för aka-
demisk frihet, som säkerställer öppen
tillgång till forskning, stödjer evidens-
baserad policy och värnar utbildning-

LILLA ELSA

ens och vetenskapens oberoende.
Dessa bibliotek måste ges stöd för att
följa EU:s ramverk för öppen veten-
skap, såsom Horizon Europas krav och
Amsterdam Call for Action.

Bibliotek är inte bara platser där böck-
er lånas – de är demokratins öppna
verkstäder. I en värld präglad av kriser
är de en del av lösningen.

**DANMARKS
BIBLIOTEKSFORENING**

 **FINLANDS SVENSKA
BIBLIOTEKSFORENING**

 **Norsk
bibliotekforening**

 **SUOMEN KIRJASTOSEURA
FINLANDS BIBLIOTEKSFORENING
FINNISH LIBRARY ASSOCIATION**

 **Suomen Tieteellinen KirjastoSeura
Finnish Research Library Association**

 **Swedish
Library Association**

 **UPPLÝSING
Icelandic Library and Information Science Association**

Bibban med på bokmässan

FSBF DELTOG som tidigare år på
Tidsskriftstorget på Helsingfors
bokmessa 23-26.10 tillsammans
med många andra finlandssvenska
tidsskrifter. Förbundsarenan koor-
dinerar helheten och på plats fanns
representanter från FSBF: styrel-
se som presenterade *Bibban* för
mässdeltagarna och delade ut den
första infon om biblioteksdagarna i
Vörå 2026.

Under mässan väljs alltid årets
tidsskrift, som det här året 2025
blev *Skärgård*, med följande moti-
ivering: *Med ambition och tilltro till
läsarens förmåga serveras mångsidig*

*läsning som både beskriver, överras-
kar och berikar bilden av skärgården
som en levande boendemijö där
ständig förändring råder... Skärgård
beskriver det unika livet i ett öland-
skap vare sig det är i en insjö i Lapp-
land, en utskärskobbe i Åboland eller
på världens största ö.*
(från www.tidsskrift.fi)

FSBF gratulerar tidningen *Skärgård*
till priset!

Michelle Mattfolk
verksamhetskoordinator

Charlotta Panzera, medlem i FSBF:s styrelse och Bibbans redaktionsråd, var
en av föreningens representanter på Bokmässan.

Ordförande Anneli på visit till Italien

I november deltog jag i *Linking Libraries Exchange Visit*, ett europeiskt initiativ arrangerat av EBLIDA som samlar biblioteksprofessionella från hela Europa för att utforska hur biblioteken kan bidra till en hållbar framtid.

PROGRAMMET BYGGER PÅ internationellt erfarenhetsutbyte och konkreta exempel på hur bibliotek utvecklas i olika länder. Resan till Cinisello Balsamo gav en möjlighet att möta kollegor från många håll, ta del av innovativa idéer och samtidigt placera vårt eget biblioteksarbete i ett bredare europeiskt sammanhang.

Cinisello Balsamo, strax norr om Milano, är en stad där historia och nutid vävs samman på ett påtagligt sätt. Den har vuxit fram ur de tidigare samhällena Cinisello och Balsamo och bär ännu tydliga spår av sina historiska rötter, samtidigt som efterkrigstidens expansion har format dess moderna karaktär. Trots närheten till storsta-

den har den bevarat en egen identitet präglad av lokala torg, små butiker och ett livfullt kulturliv.

Under de två intensiva programdagarna deltog jag i seminarier och samtal där hållbarhet, inkludering och gemenskapsbyggande stod i centrum. Diskussionerna handlade om digitala arbetssätt, automatiserade tjänster och hur bibliotek kan utvecklas som öppna offentliga rum som stärker samhörigheten i sina lokalsamhällen. Det internationella deltagandet gav programmet en särskild bredd, och de olika perspektiven flätades samman till en gemensam vision om biblioteken som framtidens sociala och kulturella nav.

Intressanta biblioteksbesök

Il Pertini var en naturlig del av programmet och gav en inblick i stadens biblioteksliv. Byggnaden från 2012 fungerar som ett vardagsrum för invånarna, med öppna ytor, ljusa våningsplan och flexibla rum som uppmuntrar till både aktivitet och vila. Barnfamiljer, studenter, seniorer, musikgrupper och spelentusiaster rör sig genom huset på ett sätt som visar hur biblioteket har blivit en självklar del av vardagen i Cinisello Balsamo. Ungdomarnas egen Pertini Radio tillför ett personligt och lokalt uttryck som gör biblioteket ännu mer levande.

Programmet innehöll även en presentation av BEIC, det nya stadsbiblioteket som byggs i Milano. Projek-

tet presenterades som en vision för framtidens europeiska bibliotek, där digital infrastruktur, öppna arkitektoniska lösningar och automatiserade bokdepåer ska stödja både traditionella och nya sätt att använda bibliotek. Kontrasten mellan Il Pertinis lokalt förankrade dynamik och BEIC:s storskaliga framtidsvision gav en nyanserad bild av två kompletterande utvecklingsriktningar inom biblioteks-fältet.

Biblioteksdagarna intresserar

Under presentationerna fick jag själv möjlighet att berätta om våra biblioteksdagar, vilket väckte stort intresse bland deltagarna. Många ville veta mer och uttryckte önskan om att själva delta i framtiden. I samma forum fick jag ta del av ett brett spektrum av europeiska projekt. Litauen och Spanien beskrev hur digitala lösningar och fjärrtjänster når användare som tidigare saknat tillgång. Slovenien visade hur mindre bibliotek kan kombinera lokal historia och modern pedagogik för att stärka sin relevans. Italienska deltagare lyfte fram regionala nätverk som utvecklar biblioteken genom sam-

arbete, medan Belgien och Nederländerna betonade medborgarnas aktiva roll i förändringsprocesser. Tillsammans skapade dessa bidrag en helhetsbild av hur europeiska bibliotek trots varierande förutsättningar arbetar mot samma mål att förena kunskap, delaktighet och social hållbarhet. Att få placera vår tvåspråkiga biblioteksverklighet i detta sammanhang gav nya insikter och fördjupade samtalen om språk, identitet och lokal förankring.

Fördjupad förståelse

Resan gav en klar påminnelse om vilken betydelse biblioteken kan ha i ett samhälle. Il Pertini visade hur arkitektur och aktivitet kan samverka för att skapa en plats där invånarna känner sig hemma, medan presentationen av BEIC visade hur stora visioner kan öppna dörrar för helt nya arbetssätt. Samtalen med kollegor från olika länder visade hur mycket som förenar oss, även när våra lokala förutsättningar skiljer sig åt. Det europeiska perspektivet gav djup åt våra egna frågor och inspirerade till nya sätt att tänka kring hur vi kan utveckla vårt arbete i Finland.

När jag reste hem bar jag med mig nya idéer, värdefulla kontakter och en fördjupad förståelse för bibliotekens roll i ett internationellt sammanhang. Erfarenheterna från Cinisello Balsamo visade hur mycket vi kan lära av varandra och hur viktigt det är att skapa möten som överskrider geografiska och språkliga gränser. Oavsett storlek och plats bär biblioteken på en gemensam kraft som förenar människor genom kultur, kunskap och gemenskap.

Anneli Haapaharju
FSBF:s ordförande

Kopioisto

- Upphovsrättsorganisation för skapande verksamhet
- 44 medlemsorganisationer
- Betjänar över 90 000 finländska upphovspersoner, utövande konstnärer och förläggare
- Representerar även utländska upphovspersoner, konstnärer och förläggare genom avtal med utländska systerorganisationer
- Betalar ut upphovsrättsersättning till den kreativa branschen
- Betalar utlåningersättning till bildupphovspersoner och ersättning för biblioteksanvändning av e-material till bildupphovspersoner och inläsare av ljudböcker
- Beviljar licenser för kopiering och digital användning av delar av upphovsrättsligt skyddade publikationer samt för olika sätt att använda tv-program.
- Kommunerna kan skaffa licens från Kopioisto för användning av bokillustrationer i bibliotekets lokaler och på webben.
- Bibliotek kan ansöka om ett inspelningsspecifikt tillstånd från Kopioisto för enskilda videor eller liveströmningar. Med tillståndet får biblioteket använda bokillustrationer i videoinspelningar av lässtunder, bokprat, författarintervjuer eller motsvarande som biblioteket producerar.

Bibliotekets Kopiraittila

Hurdana upphovsrättstillstånd finns tillgängliga för bibliotek? Får man visa filmer i bibliotekets lokaler? Behöver man tillstånd för att läsa en text eller ett textutdrag under en lässtund som direktsänds? Och får man visa bokillustrationer i direktsändningen? Svaren på de här frågorna och många andra frågor om upphovsrätt som kan uppkomma på bibliotek finns på webbplatsen Bibliotekets Kopiraittila som lanserades i juni.

BIBLIOTEKETS KOPIRAITILTA har utformats som stöd för biblioteksarbetet, speciellt vid de allmänna biblioteken. Webbplatsen, som finns både på finska och svenska, är fritt tillgänglig för alla och erbjuder nyttig information om sådana upphovsrättsfrågor som bibliotekets personal möter i sitt dagliga arbete. Bibliotekets Kopiraittila upprätthålls av upphovsrättsorganisationen Kopioisto och innehållet har utvecklats i samarbete med bibliotekspersonal.

Webbplatsen är indelad i fyra separata avsnitt: Upphovsrättstillstånd för

bibliotek, Upphovsrätter i bibliotekets lokaler, Upphovsrätter och användning på webben samt Upphovsrätt vid marknadsföring av bibliotekets evenemang. I avsnittet Upphovsrättstillstånd för bibliotek beskrivs vilka tillstånd som finns tillgängliga för bibliotek, var man kan skaffa dem och information om olika upphovsrättsorganisationer.

De övriga avsnitten handlar om olika användningssituationer i bibliotek. Varje del innehåller en genomgång av vilka upphovsrätter som gäller i olika situationer, en minneslista med

de centrala punkterna, samt vanliga frågor och svaren på dem. I de olika avsnitten kan man hitta information om vilka upphovsrättsrätter som gäller till exempel då man tipsar om böcker i biblioteket, kopierar, håller skollektioner i bibliotekets lokaler, använder bokillustrationer på webben eller använder illustrationer eller karaktärer för marknadsföring.

Efter att ha bekantat sig med informationen kan man testa sin kompetens i ett kunskapstest. Om man klarar det får man märket *Expert på upphovsrätt*.

Kopioisto upprätthåller också webbplatsen Kopiraittila skola. Kopiraittila skola är riktad till lärare och elever, men är öppen för alla.

<https://kirjastonkopiraittila.fi/sv>

Anna-Maria Malm

Läsfest i Seinäjoki

Lukulystit Läsfest

LÄSFESTEN ÄR ETT evenemang som samlar barn- och ungdomsbibliotekspersonal från hela landet till en två dagars läsfest, den här hösten i Seinäjoki den 13-14.11. Evenemanget ordnas av Erte. FSBF hade ett mässbord under dagarna där man kunde bekanta sig med föreningens aktuella verksamhet, speciellt med fokus på Shared Reading.

Under Läsfesten fanns en av the Readers läsledare **Kara Orford** på plats, både med föreläsning

och verkstad med temat Shared Reading. FSBF utbildade hösten 2023 de första Shared Reading läsledarna i Finland och metoden har via läsledarnas fina arbete spritt sig till många kommuner och bibliotek runt om i Svenskfinland.

Mera information om Shared Reading finns på www.fsbfi.fi. Läs även en intervju med Kara Orford i detta nummer av *Bibban* på sid 28!

**MEST SLAGKRAFT
MEST OMSORG
MEST STYRKA.**

**Ditt arbete förtjänar uppskattning.
Den ska kännas i plånboken
och ge mer ork i arbetet. Fackförbundet
JHL försvarar dina anställningsvillkor.**

Bli medlem.

**FÖRBUNDET FÖR DEN
OFFENTLIGA SEKTORN OCH
VÄLFÄRDSOMRÅDENA
JHL.FI/SV/**

**JHL.FI
/BLIMEDLEM**

Upphovsrätten är författarens livlina

Utlåningsersättning är en viktig extra inkomst för författare.

– Sanasto är en viktig organisation för författare. När de andra inkomsterna minskat har utlåningsersättningen kompenserat för bortfallet. Upphovsrätten är författarens livlina, vi måste försvara och informera om den, säger författaren **Virpi Hämeen-Anttila**.

Sanastos verksamhetsledare Niina Vettensola konstaterar att det idag lånas fler böcker än på 19 år.
Foto: Ville Lehvonen

FÖRFATTARE OCH ÖVERSÄTTARE får utlåningsersättning för varje bibliotekslån. Ersättningen, som betalas ur statsbudgeten, redovisas till upphovspersoner av den litterära upphovsrättsorganisationen Sanasto. Organisationen samlar in utlåningsuppgifterna från alla bibliotek och betalar ut dem till upphovspersonerna. I år är ersättningen 25 cent per lån.

Sanasto firar sitt 20-årsjubileum: sedan två årtionden har organisationen målmedvetet förbättrat författarnas och översättarnas ställning. I dag representerar Sanasto över 19 000 författare och översättare och betalar ut upphovsrättsersättningar på över 10 miljoner euro om året till dem.

Utlåningsstatistiken toppas av ett bekant par

– Alla får låna böcker på bibliotek, och upphovspersonerna får en skälig ersättning för det. Glädjande nog har utlåningsvolymerna ökat kraftigt, och idag lånas det mer böcker än på 19 år. Statens anslag för utlåningsersättning borde följa den här utvecklingen, säger Sanastos verksamhetsledare **Niina Vettensola**.

Utlåningsersättningen har påverkat författarnas och översättarnas vardag under de senaste årtiondena. De årliga ersättningarna till enskilda upphovspersoner rör sig kring hundra eller tusentals euro – för många är

utlåningsersättningen en viktig extra inkomst. Med den har man köpt mat eller en ny tvättmaskin och finansierat nya verk.

Sanasto publicerar årligen statistik över de mest lånade verken i Finland. Mest lånas det barnlitteratur, och i toppen finns flera böcker om det välkända radarparet Tatu och Patu. **Aino Havukainens** och **Sami Toivonens** populära bokserie hittar nya läsare från år till år, medan vuxenlitteraturen under de senaste åren toppats av **Satu Rämö** med deckarserien Hildur.

Utlåningsstatistiken visar också att biblioteksböcker har en längre livscykel än böcker som säljs i bokhandeln. Författare och översättare är tacksamma över att de får utlåningsersättningar över en längre tid jämfört med bokförsäljning, som fokuserar på nyheter.

Utöver för bibliotekslån betalar Sanasto ut ersättning för bland annat framförande av textutdrag och dikter och utgivning av sådant material i nya verk.

Licenser för offentligt framförande

Enligt upphovsrättslagen krävs det i allmänhet licens för att använda litteratur: det gäller också uppläsning av litteratur för publik. Det är lätt att skaffa licens för de flesta finländska upphovspersonernas texter via Sanas-

to. Till exempel skaffade Helsingfors stadsbibliotek denna höst fortlöpande licens för framföranden från Sanasto. Med stöd av licensen kan alla 38 verksamhetsställen smidigt ordna uppläsningar.

– Det är fint och viktigt att litteratur presenteras för allmänheten varje vecka på bibliotek. Vi är glada över att kunna erbjuda bibliotek flexibla licenser för framföranden. Samtidigt beaktas upphovsrätten, säger Vettensola.

Sanastos licensbutik säljer licenser även för enstaka uppläsningar. Licensprocessen blir ännu smidigare med fortlöpande licens för framföranden för bibliotek.

Maija Lielahti
Sanasto
Översättning: Bellcrest

Under biblioteksdagarna ordnade FSBF:s expertnätverk särskilt program för personal på högskolebibliotek. Deltagarna från vänster: Linda Lundgren (HA), Henrica Lillsjö (ÅAB), Sofia Nordberg (Arcada), André La Face (Celia), Walter Stål (ÅAB), Margareta Danielsson (Hanken), Sarah Högström (Hanken), Gun Vestman (Tritonia), Janne Nyström (Arcada), Anne Granberg (Hanken), Sara Fagerlund (HA), Linda-Marie Evertson (ÅAB)

Expertnätverket för högskolebibliotek

Högskolebibliotekens roll är i ständig utveckling, inte minst i takt med digitaliseringens framfart och förändrade pedagogiska landskap.

FÖRENINGENS EXPERTNÄTVERK för högskolebibliotek grundades 2022. Syftet med expertnätverket är att utgöra en plattform för kunskapsutbyte och dialog kring högskolebibliotekens verksamhet samt att främja och stärka samverkan mellan biblioteken inom högskolesektorn.

Att FSBF numera har program specifikt riktat till högskolebibliotek är uppskattat, samtidigt som det alltså är värdefullt att utbyta tankar och lära oss nytt tillsammans med hela det finlandssvenska biblioteksområdet. Efter det första årets digitala träffar har expertnätverket numera en digital träff på hösten och programpunkter på Finlands svenska biblioteksdagar på våren. Under årets biblioteksdagar i Borgå hade vi parallell-

sessioner för expertnätverket under både torsdag och fredag. Torsdagens tema för expertnätverket var AI, sekretess och upphovsrätt. På fredagen ordnades en workshop om LibGuides, ett system för att skapa guider som ger digitalt stöd till studerande, lärare och forskare. Deltagarna fick höra hur andra byggt upp sina guider och till exempel vad som är viktigt att beakta ur tillgänglighetsperspektiv.

De digitala träffarna har glädjande nog haft rikligt med deltagare – också från Sverige och Norge. Precis som inom FSBF generellt är utgångspunkten att ordna föreläsningar på svenska. Materialet från varje digital nätverksträff sparas och länk sänds till deltagarna efteråt. Allt material sparas på samma ställe vilket ger

deltagarna tillgång även till material från träffar de inte deltagit i. Fokus i expertnätverket har varit på informationskompetens och högskolebibliotekens undervisning, men även digitala resurser, upphovsrätt och forskartjänster har behandlats. Vi har även tagit upp tvärprofessionellt samarbete med exempelvis språk-, forskar- och studerandeservice inom respektive högskola.

Expertnätverkets arbete

Expertnätverkets verksamhet planeras av 3–5 personer. Hittills har verksamheten främst bestått av ovannämnda utbildningar samt planeringen av dessa. Nätverket är också ett forum där vi diskuterar gemensamma frågor och utmaningar och där man kan inspireras av andras lösningar. Expertnätverket kunde även överväga att göra upp gemensamma strategier och riktlinjer för exempelvis AI eller olika kursuppgifter och material för studerande och andra användare, med beaktande av bibliotekens egna och högskolespecifika riktlinjer vid respektive yrkeshögskola och universitet.

Efter årets biblioteksdagar i Borgå skapade vi ett diskussionsforum i Teams där vi med låg tröskel kan ta upp olika frågor kring högskolebibliotekens verksamhet. I nätverkets idébank finns mycket, bland annat hur vi tillsammans ska utveckla och skapa material, men också hur vi ska kommunicera och nå ut med aktualiteter. I responsen från deltagarna återkommer behovet av att diskutera med och inspirera varandra.

Intresserad?

Expertnätverket är öppet för alla intresserade inom högskolebibliotek, oberoende arbetsplats eller arbetsuppgifter. Hör gärna av dig till fsbf@fsbf.fi om du är intresserad av att vara med i expertnätverket.

Gun Vestman
informationsspecialist
Tritonia

Biblioteksmagikern blir pensionär

I slutet av året avslutar **Agneta Möller-Salmela** en över fyra decennier lång gärning för biblioteksväsendet i Hangö och för barns läslust i synnerhet. Nu övertar **Sofia Törnqvist** hennes arbete, själv hoppas Agneta på att hon även som pensionär får fortsätta arbeta för läsning.
– Jag är öppen för förslag, konstaterar Agneta.

»

TEXT OCH FOTO: MONICA SANDSTRÖM

Under Agnetas två sista veckor på jobb har hennes efterträdare Sofia Törnqvist arbetat vid hennes sida, inte minst i Upplevelserummet. – Jag är så glad över att just Sofia är vald till läsinspiratör, det kommer att bli jättebra, konstaterar Agneta.

Agneta Möller-Salmela

Hemort: Hangö

Familj: Man och tre vuxna barn, två barnbarn

Yrkestitel: Läsinspiratör och specialbiblioteksfunktionär. Författarna **Annika Sandelin** har döpt mig till "Känslosprida-re" och **Sanna Tahvanainen** har kallat mig "Biblioteksmagiker"

Ålder: 65

Fritidsintressen: Gymnastik i Hejdi r.f, simning, läsning.

Favoritmat: All sorts pasta

Vad ser du fram emot: sov-morgnar, 10 koppar kaffe och morgontidningen utan brådska.

Beskriv dig själv med tre ord: lättinspirerad, ambitiös, kreativ

Läser helst: biografier

Läser just nu: *Patrick Grant, Less – stop buying so much rubbish*

PÅ BÄNKEN INNANFÖR entrédörren i Hangö stadsbibliotek sitter **Agneta Möller-Salmela** och inväntar dagens första grupp. Så har hon suttit otaliga gånger förr.

– Jag vill att barnen ska se ett bekant ansikte direkt de kommer in till biblioteket, och få känna att de är väntade, säger Agneta.

Barnen hänger av sig ytterkläderna och går därefter tysta i ett led efter Agneta, upp för trappan till andra våningen och in i Upplevelserummet. Det syns att detta har de gjort förr, men så är de också vana att under skoltid besöka biblioteket varje månad. Tack vare den så kallade Hangömodellen som Agneta utarbetat har skolorna ett inkört system med regelbundna besök vid biblioteket.

– Då barnen börjar högstadiet har de under skoltid besökt biblioteket och Upplevelserummet 72 gånger om de har börjat som 6-åringar.

Men vi backar tillbaka från dagens besökande grupp till hennes egen bakgrund – hur kom det sig att hennes livsgärning blev på biblioteket?

I ungdomen arbetade Agneta på en färgbutik i hemstaden Hangö. Men så dök det upp ett vikariat på biblioteket, året var 1979.

– Jag har alltid läst mycket så jag

tyckte det lät intressant. Jag fick jobbet och här är jag ännu över 40 år senare, säger Agneta.

I samband med en mammaledighet studerade Agneta till biblioteksbiträde på distans. Hon ägnade sig sedan i många år åt rutinmässigt biblioteksarbete. Det var först i samband med att biblioteket flyttade till dagens utrymmen på Berggatan i slutet av 1980-talet som Agneta tog de första stegen mot att bli läsinspiratör.

– Här fick vi ett sagorum. Eftersom vi turades om att ta emot barngrupperna så föll uppdraget allt emellanåt på mig. Det handlade då mest om att läsa sagor ur en bok.

Hangömodellen tar form

Agneta insåg snart att hon ville ta vara på och göra mer av barnens besök i biblioteket.

– Jag frågade av dåvarande bibliotekschefen om jag helt kunde få ägna mig åt att planera och genomföra litet program för besökande grupper, främst barn. Efter viss tvekan gick hon med på det, sedan 1990-talet har jag i huvudsak arbetat som läsinspiratör.

Det var i och med detta som den så kallade Hangömodellen började ta form. Enligt modellen har alla barn möjlighet att från årskurs ett upp till gymnasiet besöka biblioteket vid nio

tillfällen varje läsår, en gång i månaden. Det ger kontinuitet vilket enligt Agneta är A och O för framgång i arbetet.

– Eftersom jag har kunnat fokusera mig helt på att ta emot barn så har jag haft tid att planera och försöka göra deras besök så bra som möjligt. Det går inte att ta emot grupper med vänstra handen, samtidigt som man gör annat vid disken eller bland hyllorna. Därför vore det så viktigt att biblioteken och kommunerna skulle avlägga resurser för just detta.

Hangö-modellen har varit unik i sitt slag och för arbetet har Agneta tilldelats flera fina priser, såsom Kulturfondens stora pris, Hagforsmedaljen och Årets positivaste Hangöbo.

– Barnen i Hangö får chans att ta del av oändligt många böcker och berättelser under årens lopp, tack vare att det avsätts tid för besöken här. Vi

ser en ökning på 10% i utlåningen av barnböcker trots att barnen i Hangö minskar katastrofalt mycket.

En fördel för Hangö i sammanhanget är att avstånden är ganska korta, en stor del av skoleleverna finns på gångavstånd.

– Men de skolbarn som finns längre bort skjutsas med buss, besöken prioriteras högt!

Agneta konstaterar att ett av målen med modellen är att barnen ska känna sig som hemma i biblioteket. Det kan enbart lyckas om barnen regelbundet och under positiva former besöker biblioteket.

Upplevelserummet

Då Agneta satsade allt mer på arbetet med barn och unga ville hon även utveckla själva utrymmet, sagorummet.

– Jag ville ha ett rum där det är lätt att hoppa in i böckernas och berättelsernas värld, där miljön stöder texterna. Målet var att ha ett utrymme där vi kunde jobba långsiktigt med ett tema per läsår. Då barnen kommer så ofta till oss hinner vi behandla varje tema ordentligt.

Sagorummet målades om från ljusblått till svart, resultatet blev i det närmaste en blackbox. Agneta ville att intryck utifrån skulle minimeras, även fönster täcktes över. Genom att

utestänga bruset runt omkring var det möjligt att skapa koncentrerade upplevelser med hjälp av berättelser, ordkonst, teater, fantasi, musik och rekvisita.

– Rummet är lugnt och samtidigt inspirerande. Där föds en gemenskap som är svår att nå i ett vanligt utrymme, vi har många fina samtal. Jag vill att barnen ska känna sig styrkta och stärkta efter besöket här.

Agneta berättar en saga, läser ofta också en bilderbok och sjunger en sång eller ramsa. Upplägget beror förstås på målgruppens ålder. Vid nästan alla besök hålls även den "hemliga omröstningen" då hon ber barnen hålla för ögonen och sträcka upp handen om de håller med i en fråga.

– Det kan vara en etisk fråga eller en enklare, mer alldaglig omröstning. Jag försöker hitta på sådant som är enkelt att ta ställning till men ändå får barnen att tänka efter.

Varje sommar byter Agneta tema i upplevelserummet. Nu just är temat *Våra hemliga rum*.

– Oftast får jag en idé under vintern om vad nästa tema ska vara. Det kan vara en aktuell händelse i vår näromgivning eller ut i världen. Eller så märker jag att det börjar bli skralt med djupläsningen bland barnen, då blir det en satsning på den.

Satsa på kvalitet

På biblioteken arbetas intensivt med olika läsfrämjande projekt, ett arbete som ibland kan upplevas mycket krävande och kanske till och med tärande. Vad har Agneta för tips gällande detta?

– Försök utveckla metoder som har chans att bli återkommande och kontinuerliga i samarbete med småbarnspedagogiken och skolorna. Då behöver man inte hitta på nya projekt hela tiden, utan istället förbättra där man står och arbeta långsiktigt.

Agneta ser ljust på barns läskunnighet, bara man kommer bort från korta, läsfrämjande, projekt.

– Biblioteket ska vara en plats som barn besöker väldigt ofta och de ska få bra program som alltid har boken som rättesnöre. Dessutom behöver det ordnas fortbildningar för personalen som stöder helhetstänket i detta.

Agneta kan inte heller nog understryka vikten av ett välfungerande samarbete med skolorna.

– Det är centralt att lärarna tycker att bibliotekets tjänster fungerar bra. Om de märker att besöken gör skillnad vad gäller barns läsande så finns ett större intresse även från skolan att hålla igång ett aktivt samarbete. Det vinner alla på!

Agneta betonar också att det måste vara enkelt för lärarna att kommunicera >>

» med biblioteket och läsinspiratören.
– Kommunikationen förenklas mycket om man vet vem man ska ringa och det är samma person man har kontakt med, kanske år efter år. Man lär känna varandra och då flyter allt så mycket lättare. Det borde inte få finnas en tröskel för att ta kontakt!

Om inspirationen i biblioteksarbetet tryter tycker Agneta att man ska fundera på när man själv presterar som bäst.

– Fundera på vad som passar dig, vad är du bra på? Alla presterar vi bättre om vi gör något som vi tycker om och är intresserade av. På så vis gynnas alla om man åtminstone i viss mån utarbetar projekt utifrån vad man själv tycker om.

Pension och ny läsinspiratör

För Agneta har det varit en lång process att kunna börja tänka på pensionering. I somras blev hon 65 år och insåg att det var dags.

– Jag märker ju då jag umgås med yngre människor att det kommer nya idéer och influenser. Inför en pensionering måste man säga upp sig, men

En vägg i Hangö bibliotek pryds av hjärtliga hälsningar från skolklasser till Agneta inför hennes pensionering.

att få avskedsbrevet skrivet var inte lätt. När jag väl skrivit texten satt jag och stirrade på den i tre timmar, innan jag kom mig för att klicka på sänd. Då jag väl gjorde det kom också tårarna.

En faktor som ändå underlättar processen är att Agneta är oerhört glad över valet av efterträdare, **Sofia Törnqvist**. Sofia är ursprungligen från Hangö men har bott i Åbo de senaste åren. Hon är skådespelare till yrket och går med andra ord nu in i en helt ny roll.

– Det känns jätteroligt men också spännande. Då jag hörde om det här lediga arbetet kände jag att detta är ett jobb jag verkligen skulle vilja ha. Jag kan knappt sova nu för hela huvudet är fullt av alla nya intryck och tankar inför det som väntar, säger Sofia som arbetar vid Agnetas sida under hennes sista två veckor.

– Vi ser väldigt lika på så mycket, jag kan inte tänka mig någon som skulle passa bättre för denna arbetsuppgift än Sofia. Hon är dessutom van att memorera texter och prata inför folk vilket är till stor fördel i det här arbetet.

Fredag 28.11 är Agnetas sista arbetsdag på biblioteket. Men hon har nog inte tänkt lägga sig på soffan.

– Jag skulle gärna fortsätta med fortbildning eller arbeta med projekt inom biblioteksvärlden i någon form. Det skulle kännas väldigt meningsfullt att kunna hjälpa biblioteken att skapa strukturer och metoder för det läsinspirerande arbetet, säger Agneta och kastar därmed ut kroken till möjliga uppdragsgivare ute i landet.

Förutom eventuella fortsatta arbetsuppgifter har Agneta fullt upp med barnbarn i olika åldrar och Hangö gymnastikförening.

– Jag har också ofta tänkt att det vore trevligt att gå på en morgonpromenad en vanlig vardag. Snart har jag alla möjligheter att göra det!

Monica Sandström

Sofia Törnqvist intar nu Agneta Möller-Salmelas plats på soffan innanför huvudentrén i Hangö stadsbibliotek. Här har Agneta suttit och väntat på otaliga barngrupper, nu är det Sofias tur att hälsa välkommen!

Kolumnen

Åldersgränser

som möjliggörare och hinder på bibliotek

ALDER ÄR ETT AV DE vanligaste sätten att organisera oss människor i ett samhälle. Eller som **Tove Harnett** konstaterar i antologin *Perspektiv på ålderism*: "Ålder är tydligt, enkelt att administrera och många gånger också ett rimligt sätt att avgöra vem som ska ha rätt till vad. Medan särbehandling baserad på kön eller etnicitet ofta uppfattas som diskriminering, ses särbehandling utifrån ålder ofta som något naturligt."

Det allmänna biblioteket är som samhällsinstitution unikt genom att det finns till för alla åldrar, till skillnad från exempelvis dagis, skola och äldreboenden. Men att finnas till för alla är en utmaning, för människor är så otroligt olika. Här har ålder kommit att bli en organiserande princip också för bibliotek. Trenden de senaste tjugo åren har varit att gå in för rumsliga lösningar med positiv särbehandling utifrån ålder. På Regionförvaltningsverkets studieresa till Stockholmsregionen i höstas möttes vi på flera platser av berättelser om hur man jobbar på att dra en gräns mellan var besökare får befinna sig i biblioteket utifrån ålder. I praktiken handlar det om åldersseparatistiska utrymmen för barn eller unga, där de som är vuxna, de som inte är unga nog eller de som är för unga inte är välkomna.

Orsakerna till åldersuppdelningen är flera och kan föregås av frågor som: Vågar barn gå och sätta sig vid ett bord på barnavdelningen om en vuxen sitter och jobbar där? Vågar 2-åringen gå in i den mysiga läskojan vid småbarnsböckerna om ett par tioåringar slagit sig ner där? Kan tioåringen ostört välja vad hen vill läsa om föräldrar eller småsyskon följer i hasorna? Blir

tonåringar hyschade av vuxna om de sitter och chillar vid läsfåtöljerna? Vill tonåringar sitta och chilla nära vuxna?

Specialutrymmen och ålderszoner med förbud för dem som befinner sig på fel sida om åldersgränsen är ett sätt att möta olika behov hos användarna. Fördelen med separatistiska utrymmen är att de kan vara riktiga frizoner som ökar tryggheten, trivselen och därmed deltagandet hos en viss målgrupp. Nackdelen är att separatistiska utrymmen också hindrar människor från att möta andra än de som är lika dem själva. Frågan är hur biblioteket ska balansera mellan de här två förhållningssätten – erbjuda rumsliga nischer eller skapa ytor där gränsöverskridande möten får plats? Går det att göra båda?

Vid ett av de otaliga biblioteksbesök som jag gjort det här året möttes vår grupp av något oväntat. Det vi trodde var ungdomsavdelningen kallades inte för ungdomsavdelning. Det hette

något i stil med spelutrymme och innehöll allt från pingisbord till bräd- och konsolspel och bara några få böcker. Utrymmet fanns till för alla, oavsett ålder. Seniorer fick spela om de var intresserade, barn kunde ta en pingismatch med en tonåring, tonåringar kunde spela med seniorer och så vidare. Det var funktionen som styrde rummets användning, inte åldersgränserna. Det är så ovanligt, så jag måste fråga om jag verkligen hade förstått rätt. Ja, det hade jag. Ville seniorer spela då? Kanske inte så ofta men det hände.

Det här biblioteket hade något av båda tänken, nischade utrymmen och samtidigt en ambition att möjliggöra möten över generationsgränserna. Det är lovvärt att våga tänka utanför åldersboxen och det vore inte fel om flera ställde sig frågan när åldersgränser är det rimligaste och när det finns skäl att ifrågasätta dem, oavsett om vi talar om barn, unga eller vuxna.

Lena Sundström
Överinspektör med specialområde allmänna bibliotek vid Regionförvaltningsverket

Seniorer löser mordmysterium

Ett mordmysterium baserat på en lokal legend fyllde Kronoby bibliotek med seniorer häromveckan. – Jag tycker att man frimodigt ska testa olika metoder och idéer över åldersgränserna, det som funkar för högstadiet kan ju passa lika bra åt seniorer, säger **Edith Strömbäck** vid Kronoby bibliotek.

EDITH HADE PRÖVAT på flera olika yrken innan hon hittade den arbetsplats som känns som hemma, biblioteket. Hon har varit kock, massör och förstavårdare.

– Jag arbetade inom vården i tio år, men under covidpandemin fick jag nog av branschen och beslöt mig för att sadla om. Jag hade ett konstnärligt behov inom mig som jag inte fick utlopp för inom vården. Jag och min man bodde då i Närpes, där dök det upp ett vikariat på biblioteket som jag fick.

För två år sedan blev en tjänst ledig på biblioteket i Kronoby, nära Ediths hemort Karleby. Eftersom tanken redan funnits på att familjen skulle flytta norrut sökte hon arbetet – och fick det.

– Jag har ansvaret för seniorarbetet i Kronoby, men det är förstås också mycket annat jag ska hinna med. Störst fokus har vi på det läsfrämjande arbetet för barn och unga, men vi har också många idéer kring vad vi skulle kunna göra för seniorer.

Edith konstaterar att de metoder man arbetar med tillsammans med barn även kan tillämpas på seniorer. I Kronoby har man till exempel ordnat med bokprovning för skolelever.

– Det fungerar så att vi placerar böcker enligt olika kategorier på bord i biblioteket. Besökarna får i uppdrag att ta upp en bok från respektive bord och läsa i ett bestämt antal minuter.

Med en imponerande säker hand har Edith tecknat porträtt av Jacob Aulin och andra inblandade karaktärer ur den gamla legenden om mordet vid Torgare. Stora bilder från Torgare prästgård där det hela utspelade sig ger den rätta stämningen. Torgare är belägen ett par kilometer från biblioteket, många vittnar om oförklarliga upplevelser i det gamla huset vilket tros höra ihop med mordet på Jacob år 1819.

Foto: Pia Byskata.

På så vis kan man få upp ögonen för läsande överlag eller för annan litteratur än man vanligtvis söker sig till.

På en må bra-dag för seniorer testades konceptet med bokprovning även på denna åldersgrupp, vilket visade sig vara populärt. Många böcker lånades ut den dagen!

Mord på biblioteket

I Kronoby har biblioteket redan i många år använt sig av mordmysteriet för att lära skolelever att hitta i biblioteket. Det var **Lena Sågfors** som utvecklade en svensk version av mordmysterium-konceptet som före det fanns på finska.

– Skoleleverna i årskurs sju kommer på *Mordmysteriet Kronepolis*. De får ta del av ett olöst fall där en konstnär mördats i biblioteket. Med hjälp av ledtrådar som hittas i bokhyllorna på biblioteket kan en mördare till slut hittas. Samtidigt lär sig deltagaren hur böckerna är katalogiserade och placerade.

Edith och hennes kollegor har nu byggt vidare på konceptet med hjälp av en lokal mordgåta och bjudit in seniorer för att lösa mysteriet. Bakgrunden är att prästsonen **Jacob Aulin** hittades död utanför Torgare prästgård i december 1819, han antas ha blivit mördad men vem som begått dådet blev aldrig klarlagt.

– Vi har spunnit vidare på legenden om mordet och tog fasta på karaktärer som rörde sig på Torgare vid denna tid. Fem personer är misstänkta för mordet i den här versionen, i verkliga livet var de nog helt oskyldiga, konstaterar Edith och visar persongalleriet som illustreras med porträtt tecknade av henne själv.

Ledtrådar hittas liksom tidigare i biblioteket. Det är dock möjligt att ändra utgången av mysteriet, det blir inte alltid samma person som är mördaren.

– Vi ordnade Mordmysteriet för seniorer som en öppen tillställning, det kom 15 personer. Jag var tyvärr sjuk den dagen, men jag har efteråt fått mycket positiv feedback. Dels hade det

Edith Strömbäck har arbetat snart två år på Kronoby bibliotek, men en del av tiden har hon varit föräldraledig. – Jag trivs väldigt bra, att arbeta på bibliotek är min grej, konstaterar Edith.

varit mycket trevligt och dels upplevde många att det var intressant att lära sig mer om biblioteket.

Brokig skara

Eftersom Edith även arbetat inom åldringsvården har hon sett behovet av stimulans, underhållning och omväxling bland klienterna eftersom personalen inte hinner ägna sig åt så

mycket annat än direkt omvårdnad.

– Utmaningen i seniorarbetet är ju att de vi räknar som seniorer är en mycket brokig grupp. Det är stor skillnad i behoven mellan en pigg pensionär som själv kan komma hit eller en person som inte kan ta sig ur sängen hemma.

Nu just fokuseras seniorarbetet i Kronoby främst på de lite yngre och

En del ledtrådar är diffusa medan andra mer självklara. Vartefter kan den ena efter den andra av de misstänka uteslutas och en mördare är funnen. Foto: Pia Byskata.

Edith bakade bullar inför seniorekvällen med Mordmysteriet i biblioteket. Det var uppskattat, liksom kvällens program. Foto: Pia Byskata.

piggare pensionärerna som har mycket att hämta ur bibliotekets breda serviceutbud.

– Men målet är förstås att vi ska hinna med olika grupper. Vi erbjuder även Boken kommer till de som inte kan besöka biblioteket själva, men intresset för tjänsten är just nu litet.

För Edith känns det värdefullt att arbeta för att fler seniorer ska finna läsglädjen.

– Läsning kan vara så mycket. Det kan kännas som en trygghet att ha en hög med böcker att ta till, läsning kan vara som ett kärt sällskap särskilt om man bor ensam eller omväxling om dagen känns lång.

Monica Sandström

Motiverade seniorer på svenskt språkkafé

Sedan år 2022 har ett språkkafé på svenska samlats veckovis i Dickursby bibliotek och med ständigt stigande deltagarantal. Redan åren innan detta startade försökte biblioteket marknadsföra och få ihop en grupp deltagare, men det var knepigt!

DETTA ÄR OFTA fallet i Vanda, eftersom staden är väldigt finskspråkig och mångspråkig. Den nuvarande procenten svenskspråkiga i Vanda är 2,3 %. Med andra ord hörs inte mycket svenska i gatubilden. Det kom därför som en enorm överraskning att det fortfarande finns många – främst finskspråkiga pensionärer – som ser det som ofantligt viktigt att upprätthålla sin egen svenska, men även svenskan hos allmänheten i Vanda.

Att vi från första början lockade dessa seniorer till vårt språkkafé lyckades med hjälp av Vandas egen gratistidning *Vantaan Sanomat*, vars chefredaktör själv föreslog att skriva om vad vi tänker starta i biblioteket. Då artikeln *Kielikylpy voi irrottaa kielenkannat* publicerades dök det därpå följande gång upp minst tio deltagare. En del av dem deltar ännu i språkkaféet.

Sedan dess har iver varit otrolig – en del deltagare har kommit och gått, andra har stannat och skulle inte utebli en enda gång. Vid ett tillfälle undrade dessa deltagare som blivit så bekanta med varandra och skapat en underbar, hemtrevlig och glad stämning, om språkkaféet verkligen måste ta paus över sommaren? Sommardid

har vi bibliotekarier semester och även övriga arbetsuppgifter som är mer aktuella. Då uppstod idén att pensionärerna och övriga deltagare sommartid samlas på egen hand. Biblioteket erbjuder alltid utrymme men på det stora hela är detta en grupp seniorer som alltid klarar sig på egen hand, självständigt och sällan behöver oss från biblioteket. Endast med tanke på kaffet som deltagarna önskar få avnjuta behövs bibliotekets bidrag.

Tacksamhet

Det är fantastiskt att se hur mycket deltagarna älskar och trivs i vårt språkkafé. De kommer alltid i god tid, bakar färska bullar och ser till att stunden tillsammans är så mysig och givande som möjligt.

Det har under de gångna åren gått upp för mig hur enormt betydelsefulla träffarna kommit att bli för seniorerna. Det finns rent av de som skriver för att be om ursäkt för att de tackat mig och biblioteket för mycket. Tacksamheten lyser starkt varje gång och det motiverar mer än man anar.

Rätt nyligen anslöt sig en senior som är född och uppvuxen i Kiruna men som på 1960-talet flyttade till Finland med sin familj till ett så finskspråkigt ställe att hon eller familjen

aldrig mer talade svenska. Först nu har hon återfunnit svenskan och använder den flitigt igen och hon är så tacksam och fylld av glädje. Det märks på hur ofta hon nämner tacksamhet och berättar hur värdefull hon plötsligt känner sig som en del av våra diskussioner.

Då vi nyligen diskuterade hur språkkaféet kommit att bli så väsentligt var det många som lyfte upp hur fantastisk gruppen i sig är, människorna och stämningen. Det här hjälper en av deltagarna som har besökt språkkaféet ända från början att delta varje vecka. Hon talade bättre svenska tidigare och vill gärna kunna tala det igen, men det finns inte så många tillfällen att få tala det. Språkkaféet är därför ett viktigt tillfälle.

En annan av seniorerna har två barnbarn som bor i en mer svenskspråkig stad där de går i ett svenskspråkigt daghem. Han vill kunna tala svenska med dem också i framtiden, men han betonar också hur det hjälper och är viktigt att använda hjärnan som äldre. Många av de övriga instämmer med honom. En av deltagarna har nytta av språkkaféet eftersom han var med om en olycka och enligt hjärnkirurgen behöver använda sin hjärna. Språkkaféet hjälper honom definitivt.

Att upprätthålla svenska språket känns viktigt för många, särskilt trevligt blir det sedan man lär känna varandra och samtalet flyter fritt. Och vikten av goda bullar ska man inte förringa! Foto: Charlotta Panzera

– Språkkaféet är så bra för mig och min hjärna, det aktiverar hjärnan och motiverar mig, berättar han.

För honom har allting ändrats från hur det kändes i början, för årtionden sedan, då han fick en båt och hatade den, liksom han hatade svenskan. Men båda blev de slutligen hans terapi.

Hemligt språk

Vi får också höra hur en av deltagarna som gärna pratar under våra träffar och håller igång sin svenska, växte upp med att för nöjets skull tala lite svenska med sin mamma. Hans mamma och hennes släkt var svensktalande och kom från Västnyland och hon fick därför gå i skolan på svenska. Hans pappa däremot kom från Karelen.

Språk var alltid något han tyckte om och han var dessutom bra på språk. Hans mamma och hans moster talade svenska med varandra och då vår deltagare i sin barndom lärt sig svenska i skolan kunde han äntligen förstå vad de talade.

– Då slutade min mamma och hennes syster med svenskan, eftersom de inte kunde hålla hemligheter från mig, då jag förstod svenska, berättar han med ett skratt.

Han och de övriga fortsätter att tala om svenskklärarna genom tiderna och är alla lite förvånade hur de ofta verkade vara oförstående då det kom till barn och undervisningen inte fungerade som den skulle.

Resten av deltagarna berömmar språkkaféet som otroligt välkomnande, där man får använda sin svenska utan press och prata smidigt.

– Då jag kom hit så visste jag genast att jag ville stanna, det skrattades mycket och diskussionen gick alltid smidigt från sak till sak, säger en deltagare.

Hon får mycket energi från språkkaféet och att vara tillsammans och berättar hur fint det är att börja veckan på biblioteket och träffa alla i språkkaféet varje måndag.

– Språkkaféet ger helt enkelt glädje och energi, avslutar hon.

Flera språkkaféer

En del av deltagarna deltar i flera olika språkkaféer som arrangeras av biblioteken i huvudstadsregionen. Kaféerna är viktiga mötesplatser och håller igång dem som pensionärer. De uppskattar också möjligheten att hålla igång det andra inhemska språket,

eftersom det behövs och är viktigt att kunna.

I Vanda stadsbibliotek arrangeras tre språkkaféer på svenska, de två övriga i Håkansböle bibliotek och i Myrbacka bibliotek. Utöver dem är det svenska språkkaféet i Böle bibliotek omtyckt bland en del av deltagarna i språkkaféet i Dickursby bibliotek.

Humorn är alltid närvarande i dessa värmande stunder och diskussionen flyter på. Som ansvarig för språkkaféet är det mycket glädjande att närvara varje gång för att delta i de återkommande skämten om till exempel önskvärd bullarlängd också i Dickursby, liksom i Böle, där det bjuds på delikatesser. Skämten kring detta upphör aldrig då till exempel födelsedagar och högtider liksom jul närmar sig eller sommardid då ingen – utom vi svenskspråkiga bibliotekarier – enligt några av deltagarna klarar av att koka kaffe åt dem. Därför övergår de under sommarmånaderna förstående, men skrattande, till att samlas utan kaffeservering för att senare återgå till att gladeligen dricka en kopp då höstterminen kör igång i augusti-september.

Charlotta Panzera

Läsupplevelser för livet i Korsholm

I mars 2023 fick vi på Korsholms bibliotek möjlighet att genomföra projektet *Läsupplevelser för livet – Elämänmittaisia lukuelämyksiä*, som finansierades med statsunderstöd via Regionförvaltningsverket. Då personer över 65 år är en viktig och allt större målgrupp för de allmänna biblioteken valde vi att fokusera på vad just de önskar av biblioteket. Vilken service vill de ha? Hur kan bibliotekets utrymmen bli så välkomnande och ändamålsenliga som möjligt?

BIBLIOTEKSPEDAGOG Mikaela Lövdahl höll i trådarna för projektet med målet att hitta sätt att underlätta och skapa möjligheter till läsupplevelser oberoende av ålder.

Den naturliga startpunkten för projektet var att ta reda på vad användarna önskar, vilket gjordes genom en enkät, som kunde fyllas i både till pappers och digitalt. Den marknadsfördes brett via bibliotekets och kommunens sociala medier och webbsidor, men även på olika evenemang, via kommunens seniorarbete och vid Seniorpunkten i Smedsby, samt via personal inom äldreomsorgen i kommunen. Målet var att inte bara nå bibliotekets kunder utan också dem som inte använder bibliotekets tjänster.

Vi frågade dels vilka önskemål och behov målgruppen har, och dels vad de tycker om den nuvarande servicen. Utöver enkäten ordnades diskussionstillfällen med kaffe och dopp vid de olika biblioteksenheterna. Även Korsholms kommuns äldreråd bjöds in till diskussion. Bibliotekspersonalen passade också på att försöka se biblioteket ur en seniors perspektiv.

Genom kartläggningen fick vi ett stort material med många bra idéer och utvecklingsförslag, så då var det bara att sätta sig ner och börja fundera över vad som är möjligt att förverkliga.

Broschyr för ökad synlighet

Majoriteten av de som deltog i kartläggningen ansåg att biblioteket lyckas bra med servicen och bemötandet av kunderna. De flesta var även nöjda med utbudet, men det visade sig att många av de nuvarande tjänsterna var obekanta för en stor del av dem som svarat.

Ett resultat av seniorprojektet var kartor över utrymmena och särskilda hyllor för nya böcker i huvudbiblioteket.

För att öka kunskapen om bibliotekets service och material sammanställdes två olika broschyrer. Den första broschyren presenterar kort bibliotekets e-tjänster och hur man tar dem i bruk. Den andra broschyren innehåller allmän information om biblioteket och dess tjänster. Informationen om våra tjänster uppdaterades också på kommunens hemsida. Eftersom det i kartläggningen framkom att det vid vissa av biblioteken är svårt att hitta det man söker skapades även kartor över alla bibliotek. Kartorna lades upp på synliga ställen i biblioteken och på hemsidan.

Det kom även önskemål om att huvudbibliotekets nyhetsromaner skulle lyftas fram bättre. Därför gjordes ett test med nyhetshyllor för romaner på svenska och finska. Hyllorna finns fortfarande kvar och har varit väldigt uppskattade av kunderna.

Populära evenemang

När det kommer till evenemang landade många av de evenemangstyper som redan ordnas högt upp på listan över önskemål. Hit hör bland annat litteraturevenemang som författarträffar och bokcirkel. Annan verksamhet som önskades var infotillfällen om bibliotekets tjänster, utställningar, IT-stöd, samt Boken kommer-verksamhet till privatpersoner och serviceboenden.

Baserat på enkätsvaren lanserades en småskalig Boken kommer-verk-

samhet som ett pilotprojekt i oktober 2023. Boken kommer-verksamheten innebär att bibliotekspersonalen en gång i månaden plockar ihop en bokkasse åt kunden, vars närstående i huvudsak sköter transporterna.

Vi undersökte även intresset för Boken kommer-verksamhet vid serviceboenden i kommunen. Sedan tidigare samarbetade vi redan med ett boende, men i samband med projektet startades fler samarbeten upp. Leveranserna till boendena förs ut varannan månad och innehåller böcker och cd-skivor.

Den fysiska tillgängligheten var en viktig fråga i projektet. Baserat på kartläggningen, samt på kommentarer som fås i det dagliga arbetet, införskaffades fler läsglasögon med olika styrkor till alla enheter och en rollator till huvudbiblioteket. Efter ett möte med representanter från en hörsselförening beställdes också en portabel hörslinga med högtalare och en portabel servicepunkthörslinga. Dessutom gjordes små ändringar i biblioteksutrymmena. Bland annat ställdes fler stolar fram i huvudbiblioteket.

Avslutning med fest

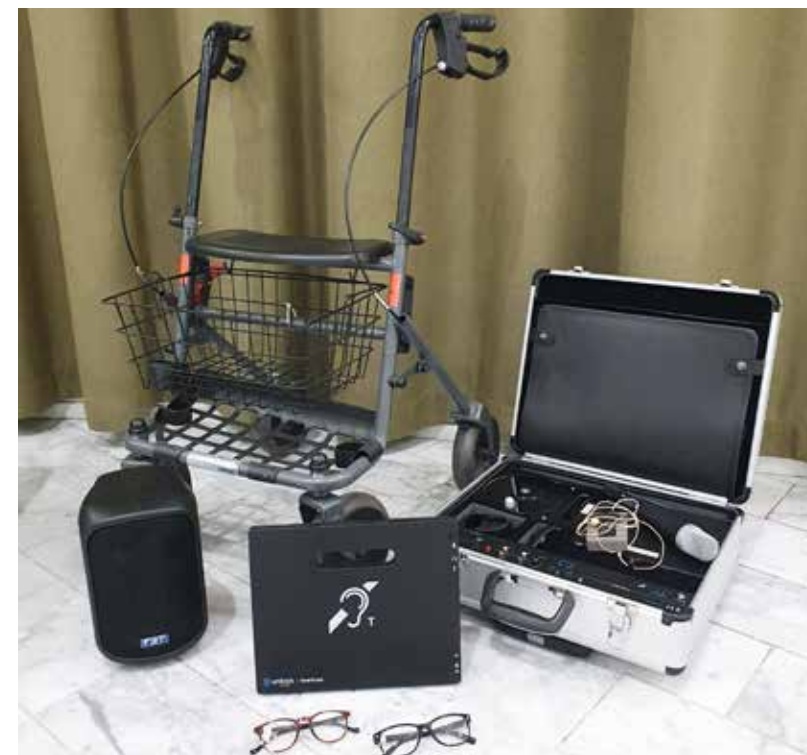
En seniordag vid huvudbiblioteket avslutade projektet i oktober 2023. Programmet bestod av sådant som önskats i kartläggningen, nämligen boktips, information om bibliotekets tjänster och en rundtur i biblioteket. Vuxeninstitutet informerade om det IT-stöd och -kurser de erbjuder seniorer, och resultaten från projektet presenterades. Och självklart bjöds deltagarna även på kaffe med dopp.

Även om fokus låg på seniorer och på att förbättra servicen till just den målgruppen, kunde vi under projektets gång konstatera att det som gynnar seniorer kan även andra målgrupper ha nytta av. Vi har också stor nytta av informationen och insikterna vi fått via projektet i framtida utvecklingsarbete av biblioteksverksamheten.

Mikaela Lövdahl & Tina Back
Korsholms bibliotek

Mikaela Lövdahl höll i seniorprojektet i Korsholm i vilket seniorernas önskemål och behov kartlades.

Efter projektet förbättrades den fysiska tillgängligheten i biblioteken i och med anskaffning av bland annat fler läsglasögon, en rollator och hörslingor.

Hälsningar från Vörås projekt *Bokstunder för seniorer*

Sedan september pågår projektet *Bokstunder för seniorer* vid Vöra kommunbibliotek. Det är ett ettårigt läsfrämjande projekt för seniorer, finansierat av regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland.

VI VILL BIDRA till gemenskap och sprida läsglädje bland seniorer. Bokstunder kan innebära olika saker, såsom bokprat, högläsningstillfällen, information om bibliotekets tjänster eller andra läsfrämjande aktiviteter och evenemang. Ett av målen med projektet är att stärka samarbetet med olika aktörer, exempelvis föreningar och serviceboenden. Syftet är också att främja socialt samspel och öka seniorers delaktighet, säkerställa tillgång till litteratur för seniorer och utveckla "Boken kommer"-konceptet. Jag är anställd som projektarbetare på deltid och sedan projektet började har jag kontaktat olika föreningar, arrangerat några evenemang och hållit olika infotillfällen både på biblioteket och ute i kommunen.

Under De gamlas vecka ordnades det program för kommunens förskolegrupper på biblioteken i Vöra och Oravais, samt på Maxmo idrottsgård i samarbete med pensionärsföreningarna och Folkhälsans grupp aktivt seniorliv. Pensionärerna höll i programmet på fyra olika stationer: sagostund, rollatorhinderbana, petanque och gamla föremål. Från bibliotekets sida koordinerade vi programmet, förberedde dagen och hjälpte pensionärerna att komma igång med stationerna och såg till att grupperna smidigt kunde delta i alla programpunkter. Tillfällena blev lyckade för både äldre och yngre och samarbetet med seniorerna, förskolorna och biblioteket var fint.

I samarbete med Vöra medborgarinstitut har jag ordnat högläsning och sång på kommunens olika serviceboenden. Det blev stämningsfulla stun-

der med höst, vinter och hembygd som teman. I samband med evenemangen kom också önskan om fortsatta högläsningstillfällen för mindre grupper, vilket jag kommer att jobba för under nästa år.

Jag har startat upp seniorträffar i Oravais där vi samlas för kaffe och för att dela med oss vad vi läst sedan senaste träffen, diskutera minnesvärda texter och böcker och ge varandra läsförslag. Det har varit trevligt att träffas och givande att deltagarna delat med sig av sin egen läsning och att man kunnat få inspiration av andra.

I Vöra har det sedan tidigare funnits möjlighet att få böcker levererade till postlådan eller hem om man av någon orsak inte kan ta sig till bokbussen eller biblioteket. Med projektet vill vi försöka nå fler med denna information och utveckla "Boken kommer"-tjänsten. Jag har börjat uppdatera vårt material för "Boken kommer" och det kommer att informeras om tjänsten i olika kanaler.

I kommunen finns flera olika föreningar och organisationer som jobbar med seniorer och jag har fått delta i

några grupper träffar med läsförslag, högläsning och information om bibliotekets digitala tjänster. Detta hoppas jag fortsätta med även nästa år och besöka fler grupper. Responsen från evenemanget under De gamlas vecka, högläsningstillfällena och infotillfällena om bibliotekets digitala tjänster har varit positiv. Framöver hoppas vi bidra med ytterligare meningsfulla upplevelser under projektet och förhoppningsvis skapa processer som blir en del av verksamheten också i fortsättningen när projektet tar slut.

Melinda Wörgren

Många bäckar små *blir en stor å...*

Här kommer en hälsning från Kimitoöns biblioteksarbete för seniorer. Bland annat en spelklubb har visat sig vara ett bra drag, liksom Diktsoppan!

Mona Söderblom (andra fr.v.) håller i Spelklubben som samlas varje fredag förmiddag i Kimito bibliotek, uppemot 15 personer brukar dyka upp.

KIMITOÖNS KOMMUN ÄR, som många säkert vet, en tvåspråkig kommun och Finlands största skärgårdssö. Här bor cirka 6300 personer. I kommunen finns 4 bibliotek som sköts om av 7,5 anställda.

År 2022 inleddes ett tvåårigt projekt, "Mellan raderna", som hade som mål att bland annat nå ut till och möta kommunens invånare ur olika mål- och åldersgrupper där de finns. Vi ville alltså nå ut till icke-användarna. Det var då vi började med vår pop-up verksamhet på olika strategiska platser, med läsfrämjande aktiviteter och möjlighet till utlåning och till registrering av nya kunder.

Nyligen (17.10) deltog vi i Seniormässan som ordnades i Dalsbruk. Där fixade vi nya lånekort och hade även böcker med som folk fick låna på plats. Vi hade även med en del av övrigt material som vi lånar ut, som till exempel blodtrycksmätare.

Även samhörighet och känsla av gemenskap var ett av delmålen i det nystartade projektet. Vi inledde alltså en spelklubb för seniorer. Den såg dagens ljus första gången den 23

augusti 2024 och 14 spelglada seniorer fanns på plats. Seniorerna är nöjda med att få sällskap att spela olika spel. Även nyinflyttade har fått nya vänner. Speldagen infaller på fredag förmiddagar och har varit rätt så bra besökt. Allt mellan 4 och 15 seniorer hittar hit varje fredag. Vi har dock paus på sommaren. Nu har även Spelklubb ordnats i Västanfjärds bibliotek på prov.

Stöd i det digitala

Vi ordnar även Digionsdagar, en person är anställd för att hålla digistöd en dag i veckan, turvis i Kimito bibliotek och Dalsbruks bibliotek. Den anställda sysslar även, när hen har tid, med vanligt biblioteksarbete. Men digi-stödet är så välbesökt att det inte blir mycket tid över för annat. Detta är till stor nytta då det har visat sig att äldre personer, som inte behövt använda datorer i sitt arbete, har stort behov av hjälp med att utföra olika ärenden på nätet. Oftast har de dykt upp på biblioteken och frågat hjälp av bibliotekspersonalen.

Sporadiskt har vi besökt dagcenter på olika ställen på ön och där har vi dragit något som vi kallar "Diktsoppa/

Runosoppa". Det har varit populärt och vi blev nyligen bjudna på återbesök. Diktsoppa/Runosoppa är utklippta ord (från tidningar m.m.) som limmas på kortbotten. Det blir lustiga små dikter och alla kan på detta sätt göra poesi.

Just nu håller vi på att förverkliga "Boken kommer". Vi ska en gång i månaden köra ut böcker till hemboende seniorer samt personer som tillfälligt är förhindrade att röra på sig, t.ex. efter operationer eller liknande. Kimitoön är ju en stor kommun geografiskt sett och alla har inte möjlighet att fysiskt besöka biblioteket.

Detta sköts av två personer i personalen, en tar hand om södra delen av ön, den andra om norra delen.

Vi gör alltså en hel del seniorarbete här på ön, småskaligt men dock. Vi gör vad vi hinner och kan och så mycket som "det vanliga" biblioteksarbetet tillåter.

God Jul och många hälsningar till Er alla härifrån Kimitoön!

Mona Söderblom
Kimitoöns bibliotek

Bokrecension

Jag som en del av naturen?

Jag visste inte vad jag hade upptäckt för en sorts bok då jag lade märke till **Malin Kiveläs** *Naturhaverierna* i Förlagets höstkatalog 2025. Boken bara väckte mitt intresse, kanske för att naturen alltid har haft en särskild plats i mitt hjärta.

MILJÖFRÅGORNA SOM **STÄLLS** redan i bokens introduktion är sådana som jag, och säkert många fler, går och funderar över:

Hur ska man bete sig medan jorden går under? Vad ska man äta, dricka, ha på sig, jobba och fördriva tiden med? Hur ska man färdas, uppfostra barn, fira semester, njuta, prata med varandra medan cellerna sakta, eller plötsligt, degenererar? Om vad?

Utöver det här har jag alltid haft ett brinnande intresse för den finlands-svenska utgivningen och vill gärna bekanta mig med de nya böcker som faller i min smak. Boken lockade mig genast och jag såg till att reservera den så fort jag hade möjlighet. Då jag hade den i mina händer såg jag förundrad på den, smålog åt mina egna

förhastade och lite barnsliga tankar då jag då först insåg att den räknades till facklitteratur. Kivelä verkar själv föredra att kalla boken en essäroman. Skulle en essäroman vara intressant för mig och tillräckligt lättbegriplig? Veldig nyfiken började jag läsa och blev genast förvånad.

Essäromanen är uppbyggd i tre delar: Simonafragmenten, Förvildningen och Min surfkropp. I bokens första del upptäcker Kivelä den polska biologen, ekologen och naturvårdsaktivisten **Simona Kossak**. Kivelä skriver på ett sätt som gör att Kossak blir intressant hos läsaren, även om man inte känner till henne från tidigare. Kossak är inte heller väldigt bekant för Kivelä. Hon hittar en bild på nätet där Kossak tillsammans med djuren representerar det liv hon levde på den tiden.

Enligt Kivelä ”flödar” nätet av bilder och i boken beskriver hon dem på fascinerande och spännande sätt, som gör att man vill se dem och veta mer om Kossak. Kivelä upptäcker en biografi om Kossak som handlar om hur stor betydelse djuren hade i Kossaks liv. För att inte tala om Białowieżaskogen, ett av de största skyddsprojekten i Simona Kossaks liv. Slutligen finner också Malin Kivelä sin väg till Polen för att bekanta sig mer med allt på plats och ställe. För Kivelä är det inte nog att läsa biografier om och böcker av Kossak, hon behöver besöka platserna för att förstå Kossaks förhållande till naturen och djuren.

Det fina med Kiveläs stil att berätta är att det känns som om hon skrev en dagbok om sina innersta funderingar vad gäller naturen och djuren. Hon

talar till sig själv precis som man gör i en dagbok och det fascinerar mig. Till exempel då hon frågar sig själv vad hon tänker om djur – samtidigt som hon fascineras av att Simona Kossak hade de vilda djuren på besök hemma hos sig, i sitt vardagsrum.

Det här med djur var för mig ett frågetecken. Jag kände inget djur, hade aldrig gjort det egentligen och aldrig känt behov av att göra det. Det verkade som extra besvär i livet.

Så fortsätter hennes tankar om varför djur inte kommit in i hennes liv tidigare. Senare i boken öppnar hon mer än gärna upp också för djuren, då hon beskriver livet tillsammans med en katt och det får en djurvän att se hur också Malin Kivelä kom att älska djur. På sätt och vis sker en mognadsprocess, där författaren sakta genom att bekanta sig med Simona Kossak och även med övriga upptäcker sig själv och sitt eget förhållande till naturen, skogen, djuren, kroppen och hur vi lever vidare i dagens samhälle med allt detta i baktankarna. Därför rekommenderar jag att läsa denna bok – vi lär oss mer än vi anar och på ett underbart, inbjudande sätt som får åtminstone mig att se med tacksamhet på dem som i alla tider forskat i allt detta och de som nu fortsätter att arbeta för det.

I delen Förvildningen lär vi oss mer än vi tror om urfadern **Henry Thoreau**, samt om vildmännen **Pentti Linkola** och Unabomber och allt det som de gjorde i sina liv då industrialismen kom marscherande och de inte kunde vara mer än drastiska på många sätt.

Också den kaliforniska ekofilosofen **Donna Haraway** omnämns. Kivelä inleder Förvildningen genom att beskriva sin egen skog, sitt traskande i skogen letande efter katten och livet ute på landsbygden.

Hon uttalar sig också angående i vilket skede hon anser att hon befinner sig i själv – vad hon inte har gjort eller vad hon inte kan.

Men återigen, hur tänkte jag egentligen det ideala naturprojektet? Att jag skulle överge familjen, jobbet, staden, allt det som mitt liv består av och flytta ut i ödemarken, som vildmännen? Vildmännen, vars böcker ligger utspridda kring min stuga.

Alla dessa tankar och det som Kivelä läste om och upptäckte i dessa vildmäns böcker, till exempel Thoreaus *Skogsliv vid Walden*, fick mig att vilja veta mera om allt detta som skett långt innan vår tid – för naturen. Jag ville läsa och lära mig mer om Kossak och Thoreau. *Skogsliv vid Walden* ligger nu på min hylla och jag vill upptäcka mer i den. Jag fortsatte också att läsa om Pentti Linkola, efter Kiveläs introduktion. Även om Linkola var finländsk, hade jag ingen aning om de detaljer som Kivelä nämner, till exempel att han livnärde sig på bär och på fiske, och att *en närmast patologisk tjurskallighet lyser ur beskrivningarna av honom*.

Vad gäller Linkola framkommer också mindre bra saker, bland annat att han var en pacifist som förespråkade våld, att han ville skapa kaos, att han var emot bland annat invandrare och plågad av demoner och att han åtminstone en gång planerade en

Naturhaverierna Malin Kivelä (Förlaget, 2025)

terroristattack. Kivelä avslutar med att nämna Linkolas recept på frihet, dvs att frihet är möjligt bara i ett liv som förverkligas i nära kontakt med naturen.

I bokens tredje del talar Kivelä om sig själv och surfing, om sin surfkropp och vad allt detta betyder för henne. Hon nämner också om sin sjukdom och att hon inte ville bli betraktad som en patient. Hon beskriver sjukdomen, hur det är att leva med den och hur hon har klarat, eller inte klarat av att se på sin sjukdom.

Samtidigt lyfter hon fram vad som kan vara jordens sjukdom. Allt handlar sist och slutligen om tron på att orka med hjälp av naturen och sin egen kropp också och det är vad Malin Kivelä kommer fram till i sin essäroman.

Jag kan inget annat än tacka och bocka för denna fantastiska bok och rekommendera den vidare till alla som älskar och brinner för naturen. Vi vill ändå inte se naturen eller djuren försvinna och vi vill våga tro på en framtid med allt detta.

Charlotta Panzera
Bibliotekarie
Vanda stad

Foto: Tina Axelsson

Kara Orford om kraften i *Shared Reading*

Kara Orford, Associate Director of Programme Delivery på *The Reader*, medverkade på Läsfesten i Seinäjoki. **Mia Karvonen** har ställt henne några frågor kring Shared Reading.

The Reader har utvecklat Shared Reading-gemenskaper i över två decennier. Hur ser du att Shared Reading hjälper barn och unga att knyta an till berättelser – och till sig själva?

Jag tror att vi människor, mer än någonsin, längtar efter meningsfull och genuin kontakt med varandra. Vi lever i en värld där kommunikationen aldrig tycks ta slut – smarttelefoner, sociala medier – vi är förmodligen mer ”i kontakt” än någonsin tidigare. Men hur många av oss har faktiskt samtal som betyder något? Som väcker tankar?

När barn och unga möter berättelser genom Shared Reading blir de inbjudna att stanna upp, reflektera, tänka och uttrycka sina åsikter i ett tryggt sammanhang. Det finns inte många platser där unga får möjlighet att göra just det, och därför tror jag att Shared Reading har en avgörande roll att spela.

Om vi rusar igenom en berättelse eller dikt utan att ta oss tid att prata om det vi läser – utan att utforska våra tankar och känslor – då missar vi en chans att verkligen engagera oss och hitta mening. Shared Reading erbjuder en djupare form av kontakt.

Hur skiljer sig upplevelsen av Shared Reading när ni läser med barn jämfört med vuxna?

Vi är helt övertygade om att vår Shared Reading-modell fungerar lika bra för barn och unga som för de vuxna vi läser med. Modellen är densamma och oförändrad. Vi läser högt, vi läser långsamt, vi ställer öppna och

undrande frågor, vi reflekterar, och vi gör inga anspråk på att ha alla svar eller vara ”experten”. Vi utforskar texten – och världen – tillsammans. Och framför allt har vi roligt!

När vi läser med barn kan det förstås bli fler lekfulla inslag: roliga röster för olika karaktärer, interaktiva moment där alla får delta i berättelsen; vi kanske surrar som ett bi eller flaxar med armarna som en fågel. Men under allt detta är kärnan i Shared Reading densamma. Vårt främsta fokus är att skapa tid och utrymme för kontakt – både med litteraturen och med de människor vi läser tillsammans med.

Vilka är de största utmaningarna du ser när det gäller att hjälpa barn och unga att upptäcka en kärlek till läsning i dagens snabba, digitala värld?

Jag tror att en stor utmaning här i Storbritannien är att skolor står under enorm press att uppnå mål inom läsförståelse och läskunnighet. Det innebär att tiden för att läsa bara för läsglädjens skull – eller att läraren läser högt för klassen – blir allt mer ovanlig, särskilt när barnen lämnar sina tidiga skolår och börjar i junior school (vid 7 års ålder i Storbritannien).

När jag själv gick i skolan i slutet av 1980-talet brukade hela klassen samlas på mattan de sista trettio minuterna av dagen och lyssna, helt trollebundna, när vår lärare läste högt ur *Charlotte's Web*, *George's Marvelous Medicine* eller *The Iron Man*. Det är inget som mina egna barn har fått uppleva, och ändå visar forskning att

Kara Orford på Läsfesten i Seinäjoki.
Foto: Anneli Haapaharju

regelbunden sagostund har en enorm positiv effekt – inte bara på barns läsförståelse utan också på deras inställning till böcker och läsning (Egmont 2020). Det är definitivt en stor utmaning, och vi behöver verkligen fundera på hur skolor ser på läsning. Inte bara som något som ska mätas och bedömas, utan som ett verktyg för långsiktigt välbefinnande.

Jag tror också att det är ett obestridligt faktum att barn i dag har många fler aktiviteter som konkurrerar om deras fritid än tidigare generationer haft. Internet, streamingtjänster med TV-program dygnet runt och spelkonsoler erbjuder underhållning som alltid finns tillgänglig. Samtidigt hör vi allt oftare om den psykiska ohälsan bland unga – att fler än någonsin kämpar med ångest.

Vi behöver därför bli mycket tydligare med att lyfta fram den positiva inverkan som läsning kan ha på mental hälsa och avslappning. Vi måste höja medvetenheten om de fördelar som ungdomar faktiskt kan få av att ta sig tid att läsa.

Kan du dela med dig av ett exempel eller en berättelse där Shared Reading gjort en varaktig skillnad för en ung person?

Det första jag tänker på är våra *Reading Heroes*. Reading Heroes är barn med erfarenhet av samhällsvård som paras ihop med en volontär för att läsa en-till-en en gång i veckan under 6–9 månader. Vi har så många rörande berättelser om vilken enorm påverkan Shared Reading har haft på dessa unga.

Det första jag kommer att tänka på handlar om en ung person med mycket låg självkänsla, som inte alls såg sig själv som en läsare. Hen hade läst en-till-en med en volontär, en Reader Leader, under en tid när hen deltog i ett digitalt författarbesök. Det är vanligt att vi erbjuder olika aktiviteter för de barn och unga vi läser med – vi vill bredda deras läsupplevelser och skapa inspirerande och engagerande möjligheter att möta många olika typer av böcker.

Författaren vi bjöd in den gången hade själv erfarenhet av samhällsvård och hade skrivit en barnbok som utspelar sig på ett stödboende för barn. Några veckor efter det digitala besöket hörde vi att den unga personen berättat för sin volontär att efter att ha hört författaren prata, hade hen bestämt sig för att hen också ville bli författare – och hade redan börjat skriva på sin egen självbiografi!

Att få se hur den unga personens självförtroende, entusiasm och tro på sig själv växte var helt fantastiskt. Det var inte bara relationen till böcker och läsning som förändrades, utan även relationen till sig själv – och modet att prova något nytt, med övertygelsen om att det faktiskt kunde lyckas. Det var oerhört rörande.

The Reader för in Shared Reading till skolor, bibliotek, sjukhus och andra samhällsarenor. Hur anpassar ni era sessioner till olika miljöer eller åldersgrupper?

Som jag nämnt är grunderna i Shared Reading alltid desamma – de är en stabil och konsekvent del av hur vi arbetar. Men samtidigt är det viktigt för oss att vara flexibla och anpassa oss efter sammanhanget.

Traditionellt sett pågår en Shared Reading-grupp i 90 minuter, men vi måste hela tiden utgå från vilka vi läser med. Våra sagostundsgrupper för väldigt små barn kanske bara varar i 30 minuter, eftersom det är en rimlig tidsram för en förskoleålders fokus

och för att de ska få ut det mesta av stunden.

Shared Reading i skolor styrs ofta av skolans schema och vilka tidsluckor som finns tillgängliga för att hålla en grupp. För våra Reading Heroes, där vi läser en-till-en, siktar vi på att läsa i ”upp till en timme”. Men där är vi helt barnfokuserade – om den unga personen säger att de fått nog, så är det helt okej. Då låter vi hen bestämma och avslutar sessionen.

För oss är det viktigare att upplevelsen blir bra än att vi hårt följer en strikt mall eller längd. Vi måste vara realistiska – och möta barnen och sammanhanget där de befinner sig. >>

» **Volontärer och Reader Leaders är kärnan i The Readers arbete. Vilken typ av utbildning och stöd hjälper dem att känna sig trygga i att leda sessioner med unga läsare?**

Det är helt avgörande för oss att våra volontärer känner sig stöttade och att de får möjlighet att fortsätta utveckla sin Shared Reading-praktik över tid. Vi ser utbildning som en pågående resa, inte som något som sker "i början" av tiden som Shared Reading-volontär.

The Readers Volunteer Support- och Shared Reading Practice-team håller regelbundna digitala workshoppar som stöd i volontärernas fortsatta utveckling, och vi arrangerar också återkommande online-träffar – *Volunteer Support Catch Ups*– där volontärer kan "möta" varandra, dela goda exempel och kanske viktigast av allt: prata om utmaningar de mött i sin roll. Det finns inget bättre än att lära av varandra, så vi vill skapa rum där volontärer kan inspirera och stödja varandra.

Jag tycker också att det är viktigt att vi i utbildningen betonar att det är helt okej för vuxna att inte ha alla svar i en Shared Reading-session med barn. Om ett ord dyker upp som du inte känner till, eller om ett barn ställer en fråga du inte kan svara på, så är det FULLT tillåtet att säga det! Det kan faktiskt vara befriande för ett barn att se att vuxna inte alltid vet allt.

Jag minns en volontär som sa att hen aldrig skulle våga läsa **Edward Lear's The Owl and the Pussycat** med ett barn, eftersom hen inte visste vad en "runcible spoon" var och oroade sig för att barnet skulle fråga. I en sådan situation uppmuntrar jag alltid att utforska det tillsammans:

"Runcible?! Vilket roligt ord! Jag har ingen aning om vad en runcible spoon är. Ska vi försöka föreställa oss hur en sådan ser ut?"

Där är vi tillbaka vid det där trygga utrymmet där vi kan utforska världen – och litteraturen – tillsammans.

Shared Reading

Alla våra volontärer genomgår också en utbildning i *safeguarding*, vilket hjälper dem att känna sig trygga i det ansvar som kan följa med att läsa med barn, särskilt med barn som är extra utsatta.

Hur ser du på utvecklingen av The Readers arbete med barn och unga de kommande åren?

Vi planerar att kraftigt expandera och vidareutveckla vårt projekt Reading Heroes. Vi vet att barn och unga med erfarenhet av samhällsvård möter många hinder i livet, och efter nästan tio års arbete har vi nu starka bevis för att Shared Reading verkligen kan göra skillnad – för deras självförtroende, självkänsla och för hur de känner inför läsning. Vi anser att Reading Heroes borde vara tillgängligt för alla barn inom vårdsystemet, och därför arbetar vi intensivt för att växa nationellt.

Just nu läser vi med barn i fem olika kommuner (*local authorities*), men våra ambitioner är betydligt större! Vi skulle också gärna vilja utveckla arbetet så att vi kan erbjuda en-till-en-läsning för barn till fängelsedömda föräldrar. Vi vet att dessa barn möter många svårigheter i livet, men insatser som aktivt stödjer dem är fortfarande allt för ovanliga.

Samma mönster finns i många länder. Vi har mängder av visioner för hur Shared Reading kan utvecklas för barn och unga, men många av våra planer begränsas tyvärr av finansieringsutmaningar.

Avslutningsvis – vad skulle du vilja säga till bibliotekarier och pedagoger, särskilt de utanför Storbritannien, som vill föra vidare andan i Shared Reading till sina egna samhällen?

Jag skulle säga att det bästa sättet att förstå Shared Readings kraft är att uppleva det själv. Om du inte redan har gjort det – ge det en chans! Jag tror faktiskt att den som deltar i en Shared Reading-grupp omedelbart ser potentialen och alla de fördelar som uppstår när vi tar oss tid att läsa, reflektera och prata tillsammans.

Ensamhet, demens, nedstämdhet och psykisk ohälsa – det är bara några av de verkligheter som våra samhällen brottas med. Shared Reading kan verkligen göra skillnad. Jag mår alltid så mycket bättre efter att ha tagit mig tid för Shared Reading, och därför skulle jag varmt rekommendera att ta steget och utbilda sig till Reader Leader.

Frågor och översättning

Mia Karvonen

Bara ett klick bort

JAG RADAR UPP reserverade böcker på hyllorna och tankarna far genom mitt huvud. Tankar som "Hur var det med reservationsalias som börjar med siffror men även innehåller bokstäver; ska de stå på siffror eller enligt bokstaven?" och tankar som "Vad är frihet?"

Utan tvekan är det smidigt att kunna sticka sig in i entréhallen, hämta sin packe med färdigt beställda och framställda böcker och låna dem i automaten strax bredvid. Det är en uppskattad tjänst och även jag själv använder den ofta. En slags frihet. Men nu förflyttar vi oss i tid och rum till en annan frihet. I samma veva som jag fyllde 20 år och äntligen fick den vuxenpoängstyngda rätten att handla på Systembolaget, Sveriges motsvarighet till Alko, började Systemets första självbetjäningssaffärer komma. Innan dess hade man fått gå fram till en disk och framföra sin beställning till personalen, som gick och hämtade rätt vara. Det var en stor sak när självbetjäningen kom. En era av att behöva stå och skrapa med foten och känna sig dum, inte veta man ville ha och inte kunna uttala namnen på vinerna, var över. Att själv få gå omkring i butiken och välja från hyllorna ansågs som stor frihet. Lite för stor, enligt vissa.

Idag tycks vi uppskatta en annan form av frihet. Vi har liksom förflyttat oss hela varvet runt: friheten att slippa gå till butiken, slippa gå in och gå runt bland hyllorna och slippa att själv plocka sina varor. I städernas centrum lägger butiker ned, mycket av handeln har flyttat till nätet, "bara ett klick bort". Att kunna beställa var och när

som helst. Frihet. Nya kläder. Klick. Maten. Klick. Och även: biblioteksböckerna. Klick.

Jag funderar där medan jag radar upp allt fler reserverade böcker (aliasen som börjar med siffror ska förstås stå på siffror även om de också innehåller bokstäver) på vad många olika saker vi egentligen menar när vi pratar om att reservera böcker. (Klick.) Vi paxar boken för att försäkra oss om att den inte har lånats ut när vi väl hinner till biblioteket. Vi ställer oss i kö ("du kan skriva upp mig på väntelistan"), vi ber att boken ska skickas till oss från ett annat bibliotek. Och vi beställer fram böckerna för avhämtning.

Det är denna sista funktion jag undrar om den har ökat. Kan det vara så att låntagarna oftare beställer fram sina böcker via nätet helt enkelt därför att det är det man är mest bekant med? Man vet hur man gör, det känns hemtamt. Sökruta. Lägg i köpkorg (reservera). Klick. Hur är det med den nya typen av frihet? Har den med saken att göra? Att slippa gå runt på biblioteket och själv plocka böcker från hyllorna. Ingen aning.

Att kunna beställa är bra. Men om orsaken är, eller alltmer håller att bli, att man inte klarar av att hitta boken på hyllan, känner sig främmande och obekvämd med att botanisera i hyllorna, då är det inte frihet längre, tänker jag. Frihet är inte att göra något på ett visst sätt för att man inte klarar av att göra det på ett annat sätt. Och om det ökar och fortsätter öka, vilka roller får biblioteksbesökarna och personalen i framtiden?

Filmen *Nomadland* handlar om Fern, som säljer allt hon äger och flyttar in i en husbil. Vid ett tillfälle har hon ont om pengar, men försäkrar den hon pratar med att hon snart kommer att få pengar: "I will do Amazon." Vilket betyder att hon ska arbeta på nätjätten Amazons lager med att ta fram och packa varor som kunder beställt.

Jag ställer in de sista reservationerna på hyllan och tänker att det är bra att man kan reservera, men kan inte låta bli att undra hur mycket av biblioteksarbetet som i framtiden kommer att bestå av att plocka fram och ställa beställningar på hyllan. "I will do library."

Louise Agnesdotter
Bibliotekarie på Borgå stadsbibliotek

Save the Date!

Finlands svenska biblioteksdagar
i Vörå 21–22.5.2026

Finlands svenska biblioteksdagar ordnas årligen och samlar bibliotekspersonal, studeranden och biblioteksintresserade från hela landet! Dagarna är fyllda av inspiration och gemenskap och är en viktig träffpunkt för många.

Finlands svenska biblioteksdagar 2026 ordnas i Vörå på Norrvalla med temat **välståndende bibliotek**.

Dagarnas innehåll planeras av en arbetsgrupp från FSBF:s styrelse och mer information kommer under vintern.

Välkommen med!

Finlands svenska biblioteksförening rf.

Styrelsen 2025

Styrelsen nås på fsbf@fsbf.fi

Anneli Haapaharju, ordförande
Serviceplanerare, Vasa stadsbibliotek

Teresa Westmark, vice ordförande
Bibliotekarie med verksamhetsansvar
Mariehamns stadsbibliotek

Emma Ekstrand, sekreterare
Pargas bibliotek

Janne Nyström
Informatiker, Arcada

Päivi Jokitalo
Utbildare inom kultursektorn

Jan Nyström

Ansvarig informatiker, AKE-Borgå

Anne Granberg

Biblioteksamanuens, Hankens bibliotek

Charlotta Panzera

Bibliotekarie, Vanda stadsbibliotek

Ulrika Staffans

Bibliotekschef, Vörå huvudbibliotek

Ulrika Backlund

Läspedagog, Larsmo kommunbibliotek

Mia Karvonen

Shared Reading-läsledare,
Enare kommun

Utanför styrelsen

Michelle Mattfolk

Verksamhetskoordinator
fsbf@fsbf.fi

Adressändringar och medlemsärenden

Adressändringar och andra
medlemsärenden kan med-
delas per e-post till fsbf@fsbf.fi

FINLANDS SVENSKA
BIBLIOTEKSFÖRENING